

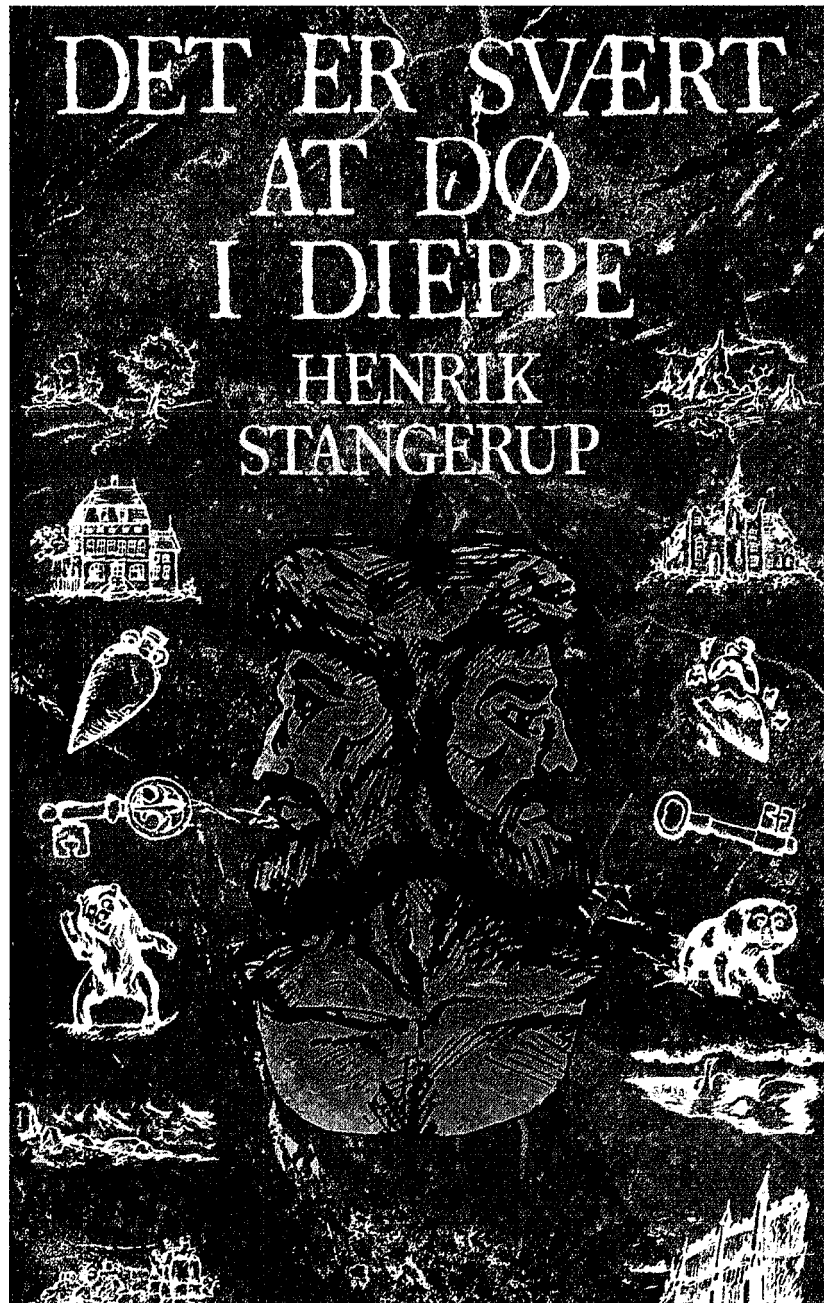
Haves: kanoner, ønskes: kaniner

En tirade og en modvillig kanon

LARS BUKDAHL

Here we go again: I halvfemserne har kanoniseringmaskinen været i gang som aldrig før; det gælder i mindre grad den tænksomt revisionistiske fortidskanonisering (værker som Asger Schnacks *365 digte* og Bo Hakon Jørgensens *Bølgetoppe* og serien *Læsninger*), og det gælder i allerhøjeste grad den nervøst skt. veits-dansende samtidskanonisering: hvem er de bedste, de væsentligste, de dybeste, de mest tidstypiske lige, lige, lige, lige nu (sigende nok skal de nævnte *Læsninger* i deres sidste bind også dække en række halvfemserværker, som først i sidste øjeblik endelig kan navngives). På een led er der ikke så meget nyt i det, anmeldere har altid været gode til at udråbe genier, og litteraturforskere har altid været gode til at lade sig forblænde, tænk bare på, hvor imponerede alle var af f.eks. Nis Petersen eller H.C. Branner eller Martin A. Hansen. Men der er sket nogle forskubninger i processen, som har gjort den både dummere og mere effektiv, for selvom opmærksomheden i de gamle dage var fuldt hysterisk, så var kanoniseringen det ikke, den var træg og konservativ og mistænksom, pensum og lærebogsstof blev man ikke forfremmet til overnigt; det ændrede tresserne på, en hel generation af litterater insisterede deres skønlitterære jævnaldrende ind på skolepultene, og allerede med konkretisterne i årtiets anden halvdel var der indtrådt en vis automatik, hvad er tendensen og hvem ligner den bedst og mest, levering af en øjeblikkelig formel, og avantgardismens letteste triumf i DK, de behøvede bare at stille op og præsentere deres hold, så havde de sejret. Ad helvede til, for rundt om hjørnet ventede halvfjerdsernerne, hvis første halvdel gik med at usynliggøre samtidslitteraturen grundigt, i hvert fald i

kritisk henseende, og anden halvdel med et formløshedens tyranni, hvor bekendelsen var alt. Og som dette ti-års kanon stadig lider under, for ingen gør sig den umage at grave ned under fordømmelserne; halvfjerdsernerne forbliver uopdagede. I firserne blev det nye kredsløb, der var begyndt at samle sig i halvfjerdsernerne, cementeret, nemlig følgende: kulturjournalistik – anmelderi – kanon/skolebog, fordum tiders væsentligste led, litteraturforskningen (engagerede, kvalificerede monografier og tidsskriftsartikler: hvilken glimrende idé!) havde stadig ikke fået pusten. Det var ikke som i halvfjerdsernerne nødvendigvis de forkerte digtere, der fik kors og bånd og stjerner på, men det var og er i høj grad de forkerte digte/tekster af de forkerte grunde, af bar begejstring over begejstringen blev de dummeste, mest naive generationsattituder straks ført til bogs (hvor er de kritisk revisionistiske læsninger af Strunge, Thomsen, Tafdrup og Jac? Hvor er de gamle og de nye bøger om firserne?). Den formulede senfirsergeneration, Juul og co., var for excentrisk til at kunne afgive noget klart aftryk, de er stille og roligt sevet ind bag ryggen på pøsemaskinen, uden at nogen føler sig rigtig trykke ved dem (det gik bedre (og går bedre og bedre og bedre) med de sent debuterende firser-prosa-bombastikere Grøndahl, Eriksen (for slet ikke at tale om Peter Høeg, der, hvis nogen skulle have overset det, jo rent faktisk er firserdreng (dydigt formbevidst moralist og autenticitetsdyrker: er det ikke en meget god ond opskrift, de ved slet ikke, hvor halvfjerdsragtige de er))), mens fremragende senfirser-prosaister som Thomas Bruun og Lars Stadil nægttes enhver længerevarende opmærksomhed). Men hvorfor nu dette halvfemser-

Uddrag af litteraturpriser uddelt i 1986 (fortsat): Det Danske Akademi's Store Pris: Henrik Stangerup, Holger Drachmann-legatet: Pia Tafdrup, Johannes Ewalds Legat: Ole Wivel, Søren Gyldendal Prisen: Hans Edvard Nørregård-Nielsen, Gyldendal Boglegat: Vagn Lundbye, De Gyldne Laurbær: Helle Stangerup, Holberg-Medaillen: Halfdan Rasmussen, Thit Jensens Forfatterlegat: Maria Giacobbe, Klaus Rifbjergs Debutantpris for Lyrikere: Morti Vizki, Emil Aarestrup Medaillen: Rolf Gjedsted.

generationshysteri, der selvom vi skriver 1998, og selve generationsværnepligten – cirkus fem år ifølge de borumske regler – burde være overstået for mindst tre år siden, ingen ende synes at få? To-tre konkrete årsager kan jeg umiddelbart få øje på. Først er der mediernes sult efter nyt, da firserne pludselig var fortid, og herunder kan man på et mere generelt niveau også regne kulturjournalistikens baloonisering og anmelderiets udviskning, ærlig kritik og kritisk ærlighed synes at være en saga blot, kanoniseringsprocessen kan efterhånden koges ned til denne maxime: er du en god historie, er du en god litteraturhistorie. Hvilket naturligt leder over til den nyligt indførte regel om, at gymnasieeleverne i danskundervisningen i et vist omfang skal introduceres til de sidste fem års danske litteratur, en regel, som har gjort dansk lærerne aldeles desperate, for nye bøger er ikke noget deres høje privatforbrug og lave bevidsthedsblus tillader dem noget kvalificeret kendskab til, de har brug for hjææælp, og derfor strømmer hjælpsomme antologier ud i hidtil uset omfang. Henrettelse, dvs. reduktion til nemmeste litterære, eksistentielle eller tidsåndssvage fortolkningsmodel (jo nemmere reductibel, jo kanonere), ved daggry. Og da der ikke er nogen eftertanke, på papiret eller i bevidsthederne, at tage bestik af, kommer selve udvalget af forfatterskaber i høj grad til at være styret af avisernes hektiske døgnflueknepperi. En yderligere konsekvens er den alt for tidlige fiksering af unge forfatterskaber med fremtiden for sig: ikke så snart er et gennembrud eller bare et talent markeret med et firespaltet portræt i *Politiken*, før det er udødeliggjort af denne uges skolebogsredaktør; for flere af halvfemsergenerationens forfattere gælder det groteske forhold, at de allerede er blevet gamle i gårde, klassikerne har de jo leveret, og så kerer ingen sig rigtigt om, hvad der yderligere bliver fundet på, jvf. bare den udsøgt høflige modtagelse og umiddelbare forglemmelse, der er blevet Kirsten Hammanns og Christina Hesselholdts seneste bøger til del. Der er ikke råd til at lade scenen stå fri, indtil de yngre tumlinger har fået skabt sig en genkendelig falanks – og de har åbenbart ret svært ved overhovedet at få snublet sig frem til mikrofonen, sikkert fordi halvfemsergenerationens slag-

skygge falder så massivt og uflytteligt – derfor sparkes der til stadighed eksemplariske og i sagens natur stadig ældre halvfemsergenerationers modeller gennem det fejende, fejrende projektørlys; er en håndfuld værker præsteret forud for det sene mediegennembrud, forbliver de naturligvis ulæste; den semi-klassiker-status, som Niels Lyngsøs digtbog *Stof* blev ophøjet til, smittede ikke den mindste smule af på hans originale og oversete roman, *Væskers vandring gennem porøse vægge og hinder*, som stadigvæk er usynlig. Et eklatant eksempel på det samme og på dumheden og overfladiskheden i det hele taget er effekten af Morten Søndergaards fjerde bog, digtsamlingen *Bier dør sovende*, der udkom foråret 1998, og straks fik store, overstrømmende positive anmeldelser i *Information* og *Politiken* ved henholdsvis Erik Skyum-Nielsen og Bjørn Bredal; Bredals anmeldelse har jeg desværre og heldigvis ikke ved hånden (aldrig har man dog set så henrevet hulhed som hos denne såkaldte litteratureddaktør, for nu omsider at få taget hul på injurieme), men det er slemt nok med Skyum. Følgende er forlagets egen saksning fra anmeldelsen (der stod på forsiden med smilende, vellignende portræt. *Politiken* havde også et pænt volumimnøst portræt inkluderet, det forestillede bare ikke Morten! – til gengæld må man sige, at hvemialverdens intense, sammenbidte fjæs på en prik lignende anmeldelsens ret uudholdelige Søndergaard, og således kunne hele miseren holdes inden for den virtuelle realitet): „Fra videnskab til lidenskab, fra faglig eksakthed til præcist poetisk gætteri... alle kræfter synes sat ind, tankemæssigt og udtryksmæssigt... At læse bogen bliver en art opdagerfærd gennem det ukortlæggelige og ukontrollerbare og konstant uforudseelige – fascinerende fordi Søndergaard har sødme, enkelhed og humor.“ Snarere end rosens overophedede og overbydende altinkludivitet stejler man over den overfladiske, facile omgang med de sædvanlige halvfemserklicheer – videnskab vs. lidenskab, faglig eksakthed vs. præcist poetisk gætteri, opdagerfærd gennem det ukortlæggelige. Meget hurtigt, og det skyldes jo altså snarere Bredal end Skyum, var Søndergaard den smalle litteraturs *nom de jour*. I en artikel i *Politiken* en måned tid senere, om et gensyn med Hans-Jørgen Nielsens

Fodboldenglen, får Connie Bork apropos 'videnskabsbissens ideal' indskudt denne bemærkning (der akkurat ekkoer Skyums dobbeltheder): „Eller tænk på digteren Morten Søndergaards særdeles roste *Bier dør sovende* (1998), der netop kombinerer poetens lydhørhed med et ordforråd, der er hentet fra de eksakte videnskabers område.“ Og i et essay om at skrive om film lader trendsættersken Hanne-Vibeke Holst disse ord falde om 'de troløse kulturoverløbere': „Det er simpelthen umuligt at holde orden i dét kaos, der åbenbarer sig, når folk uden skelen til rangs anseelse læser Morten Søndergaard den ene dag og dyrker *Taxa* den næste“. Hos Bork er der dog en halv idé om, hvad sagen specifikt går ud på, hos Holst er Søndergaards navn blevet rent ikon, signalerende det allermest avancerede. Skræmmende, synes I ikke. Jeg vil vædde, hvad det skal være på, at de overgymnasielærere, der i dette øjeblik sidder og antologiserer halvfemserlitteratur (og der sidder altid, nu, nu, nu overgymnasielærere og antologiserer halvfemserlitteratur, som en hær af tastaturbevæbnede aber på hele den forbandede generations pukkelryg) tager mellem fem og to digte med fra *Bier dør sovende*. Hvilket er fuldt ud rimeligt, for det er en meget, meget god bog, det er slet ikke det, men det er måden altså processen foregår på, vilkårligheden og de dårlige begrundelser, der sætter den i gang; alt det, de gode anmeldere siger om bogen, kunne man lige så godt sige om Søndergaards mindst lige så fremragende digtbog nr. to, *Ild og tal*, 1994, og har man til bevidstløshed sagt om andre halvfemserdigtere som Solvej Balle, Christina Hesselholdt, Niels Lyngsø. Det interessante ville da være at fokusere på forskellene i stedet for på de luvslidte ligheder, f.eks. set i lyset af den meget anderledes prosadigtsamling med flanerende Vesterbromotiv, *Ubestemmelsersteder*, fra forrige år, som blev meget tøvende, undrende, uforstående anmeldt (bl.a. af Skyum) på grund af de radikale afvigelser fra den almindelige halvfemserdagsorden (skulle jeg for en gang skyld udøve en smule selvkritik, vil jeg gerne indrømme, at min anmeldelse af *Bier dør sovende* i *Weekendavisen* nok i for høj grad var en spejlvending af skamrosernes figur, jeg slog og pryglede på halvfemserformlerne, og hvor for meget Sønder-

gaard end hæger om disse, er han jo så stærk en digter, at der naturligvis overalt er flammende sprækker, man med fordel kunne have kaste sig ned i, tror jeg nok). Færdig med Morten (nej for fanden, han fortsætter jo nemlig på trods af både mig og de andre idioter på aviser og gymnasieskoler)! Det var dem, der tidligt blev marmorert af projektørlyset, og dem, der sent blev det, men der er jo også dem, der aldrig er blevet det og med stadig større sandsynlighed aldrig bliver det, for hele vejen er pointen, at strejfnngen på samme tid er absolut magtfuld og absolut momentan, kanon som et polaroidbillede, der bliver hængt op i Louvre; der bliver ikke kigget på det, der kom forud, og der bliver ikke kigget på det, der kommer bagefter, og bliver man aldrig strejft, bliver man aldrig kanoniseret, hukommelse og revision opereres der ikke med; dvs. at vi har de rigtig (aner)kendte (der er rigtig kendte på en eller to eller tre bøger), de ukendte (sjældent) og de rimelig kendte, der brat bliver rigtig kendte, de rimelig kendte, der på grund af sløv udgivelsesrate eller umulige/usynlige bøger synker ned og bliver ukendte, og så de uafbrudt ukendte/ikke-anerkendte. De ukendte er som regel de meget mærkelige og de meget diskrete og de meget sjove. Fra senfirsergenerationen, der fordi den er for mærkelig og for uformelig også er for lidt og for forvirret kanoniseret, kunne nævnes prosaister og dramatikere (at blive dramtiker er at begå kanonisk selvmord, så findes man slet ikke på den litterære scene) som Thomas Bruun, Lars R. Stadil og Bo Hr. Hansen (ukendthed udelukker ikke gode og glimrende anmeldelser, anerkendelsen er så bare ikke foregået med den fornødne massivitet og slingerhed, og gennembruddet forekommer helt ude af rækkevidde, men man kan altså også godt været totalt og inderligt forsmået). (Uretfærdigt) ukendte halvfemserdigtere af alle typer (prosaist/dramatiker, hybridist, poet) kunne være Jens Blendstrup, Lone Munksgaard Nielsen, Jokum Rohde og John Bang Jensen. Der er jo selvfølgelig også de uretfærdigt rimeligt grænsende til meget kendte, de deciderede døgnfluer, ikke dybere end det avisepapir de er nedklasket på, men der er nu ikke så mange, og de har det også med dø ud i løbet af det tilfornordnede døgn

eller kvarter („it was the summer of Jesper 69“), selvom visse har vist sig besynderligt sejlivede (kald ham Mads). I det hele taget må man sige, at den kanon, jeg vil præsentere nedenfor, ikke er så forfærdeligt anderledes end den, man ville kunne fremkonstruere af den litterære institutions samlede meldinger: nogle få er faldet ud, og lidt flere kommet til (der foregår heller ikke som f.eks. i halvfjerdserne ignoreringer over en bred kam); litteraturen skal nok klare sig, jeg synes bare ikke den overlevelse er mange sure sild værd, hvis den skal praktiseres på så dum en måde i det daglige. Først og fremmest er der måske grund til at være lidt mere sendrægtig med kanoniseringerne; i gamle dage var det måske faktisk meget rimeligt at mene, at det væsentligste var skrevet, når 30- eller 40-års-alderen var nået, men en af de meget fantastiske ting, der er sket, især efter firserekspllosionen, er, at aldersgrænsen for litterær livskraft er ophævet, de 70-80-årige producerer vidunderlige sager på fuld hammer, Seeborg, Gustava, Højholt, Rifbjerg, de 50-60 årige har aldrig været bedre, Henning Mortensen, Per Aage Brandt, Laugesen, Smærup, det var dem, dansklærerne burde hive ind i deres halvfemserantologier, for de er jo akkurat lige så meget halvfemserforfattere. Men naturligvis vil jeg ikke holde mig tilbage. Mottoet kunne være, at der er mange slags fremragende (derfor kan jeg heller ikke opstille andre samlende kriterier end skønhed og originalitet). Det er halvfemsergenerationens kanon, og halvfemsergenerationen definerer jeg borumsk som en primærgeneration, f. mellem 1965 og 1969 med udstikkere (primærgenerationens privilegium) til generationen før (senfirser) og generationen efter (senhalvfemser); jeg sætter parentes om forfattere med tvivlsomt generationstilhørsforhold, for anderledes og for gamle eller unge (men samtidig underligt hjemløse, og et hjem skal man jo have); listen er alfabetisk:

Naja Marie Aidt: *Huset overfor*, digtsamling, 1996
 Solvej Balle: *Ifølge loven*, 1993, tekstsamling
 Jens Blendstrup: *Mennesker i en mistbænk*, 1994, novellesamling
 Jeppe Brixvold: *Hvirvler*, 1998, novellesamling
 (Iben Claces: *En fremmed selv*, 1996, digtsamling)

Camilla Deleuran: *Glashud*, 1994, digtsamling, *Vintersøvnens rige*, 1996, digtsamling
 Christian Dorph: *Et stykke tid*, 1992, digtsamling, *Kontinuum*, 1995, digtsamling
 Karen Marie Edelfeldt: *Tysh*, 1989, digtsamling, *Til Babylon*, 1995, digtsamling
 Katrine Marie Guldager: *Styrt*, 1995, prosadigtsamling, *Blank*, 1996, roman
 Kirsten Hammann: *Mellem tænderne*, 1992, digtsamling, *Vera Winkelvir*, 1993, roman, *Bannister*, 1997, roman
 Helle Helle: *Eksempel på liv*, 1993, småprosasamling, *Rester*, 1996, novellesamling
 Merete Pryds Helle: *Vandpest*, 1993, roman, *Men jorden står til evig tid*, 1996, roman
 Lene Henningsen: *Jeg siger dig*, 1991, digtsamling, *Stemmer med uvejret*, 1998, digtsamling
 Christina Hesselholdt: *Køkkenet, gravkammeret & landskabet*, 1991, *Det skjulte*, 1993, roman, *Eks*, 1995, roman, *Udsigten*, 1997, roman
 John Bang Jensen: *Det meste er sandt*, 1991, digtsamling, *En verden til forskel*, 1996, digtsamling
 Line Knutzon: *Først bliver man jo født*, 1994, skuespil
 Janus Kodal: *Fyrsten Zibebe's bekendelse*, digtsamling, 1998
 (Pablo Henrik Llambias: *Hun har en altan*, 1996, novellesamling, *Rådhus*, 1997, genreløs)
 Lone Munksgaard Nielsen: *Frasagn*, 1994, genreløs, *Lysvendt/Himmelsøjlen*, 1995, genreløs, *Iklædt en andens hud*, 1996, genreløs,
 Carsten René Nielsen: *Mekaniker elsker maskinsyrske*, 1989, digtsamling, *Kærlighedsdigte*, 1993, digtsamling
 Niels Lyngsø: *Væskers vandring*, 1992, roman, *En eksakt rapsodi*, 1994, afhandling, *Stof*, 1996, digtbog
 (Jan Sonnergaard: *Radiator*, 1997, novellesamling)
 Nikolaj Stochholm: *Sammenfald*, 1992, digtsamling
 Morten Søndergaard: *Ild og tal*, 1994, digtsamling, *Ubestemmelser*, 1996, prosadigtsamling, *Bier dør sovende*, 1998, digtsamling
 Thomas Thøfner: *Klartonen synger*, 1995, digtsamling
 Generationsmnifestet *Brøndums Encyklopædi*, 1994, medredigeret af Lyngsø og Søndergaard

Mest kritisk står det til med dramatikken på listen, fordi så lidt overhovedet er tilgængeligt på skrift, derfor kun det ene skuespil af Line Knutzon, og derfor udeladelsen af Jokum Rohde, som jeg er stensikker på fortjener et medlemskab. Som nævnt ovenfor er der på grund af primærgenerationsstatusen flydende grænser til den lille eksklusive senfirsergeneration, ca. Boberg, Bruun, Frank, Grotrian, Hr. Hansen, (Holck), Juul, Stadil, Vizki, og den eventuelle senhalvfemsergeneration, der af overbevisende hoveder ikke tæller mange flere end prosais-

terne Peter Adolphsen og Charlotte Weytze og poeterne Kasper Kaum Bonnén og Mikkel Thykier (med fødselstallet 1977 er den sidste vel endda snarere medlem af 2000-generationen). Sidste fodnote må være den, at efterårssæsonen 1998, der i skrivende stund kun så småt er gået i gang, kommer til at præsentere os for nye bøger/skuespil fra så mange som Balle, Dorph, Guldager, Hesselholdt, Knutzon, Llambías, C.R. Nielsen og Stochholm, måske er modenhedens tid oprunden, måske umodenhedens. Lad tusind kaniner blomstre!